

Vervolgscholing Cervixscreening Handleiding voor de docent

Colofon

Uitgave

© NHG • NVDA • NVOG • NVVP • RIVM • Bevolkingsonderzoek Nederland • VAP • Bilthoven, 2021.

De Vervolgscholing Cervixscreening mag worden gebruikt door iedereen die beroepsmatig of op welke andere wijze dan ook bij het bevolkingsonderzoek baarmoederhalskanker betrokken is.

Onderwijskundige ontwikkeling

Cbt Resultaat uit opleiden, Arnhem
www.cbresultaatuitleiden.nl

Ellen Swanborn

www.swanbornillustrating.com

Stichting Lichen Sclerosus

Versie 2020-2021.1

Inhoud

1. Inleiding.....	4
2. Overzicht vervolgscholing	5
3. Programma workshops.....	7
4. Workshop 1 – HPV, ZAS en HPV-vaccinatie.....	10
5. Workshop 2 – Medische indicatie	13
6. Workshop 3 – Bejegening en communicatie	16
7. Workshop 4- Omgaan met diversiteit	20
8. Workshop 5 – Vervolgonderzoek bij gynaecoloog	23
9. Workshop 6 – Afwijkingen vrouwelijk geslachtsorgaan	26

1. Inleiding

Voor je ligt de docentenhandleiding van het praktijkdeel van de vervolgscholing cervixscreening. Doel van de scholing is het verdiepen van kennis, inzichten en vaardigheden, zodat de kwaliteit van het consult binnen het bevolkingsonderzoek baarmoederhalskanker op een nog hoger niveau kan worden gebracht.

De scholing bevat de verdiepende kennis, inzichten en –vaardigheden die een ervaren doktersassistent nodig heeft om in het kader van het bevolkingsonderzoek baarmoederhalskanker het consult te doen. De scholing is gericht op doktersassistenten die ervaren zijn in het maken van uitstrijkjes. Ze kunnen de vervolgscholing gebruiken om specialistische kennis, inzichten en vaardigheden aan hun gedegen basiskennis toe te voegen.

De cursisten hebben het kennisgedeelte (e-learning) afgerond. In het praktijkdeel van de scholing gaan ze de opgedane kennis en inzichten uitdiepen.

2. Overzicht vervolgscholing

De praktijkscholing bestaat uit zes workshops van elk 1 uur. De thema's van de workshops zijn:

- Thema 1: HPV, ZAS en HPV-vaccinatie
- Thema 2: Medische indicatie
- Thema 3: Bejegening en communicatie
- Thema 4: Omgaan met diversiteit
- Thema 5: Vervolgonderzoek bij gynaecoloog
- Thema 6: Afwijkingen vrouwelijk geslachtsorgaan

Bij elk thema hoort een e-learning en een workshop. De e-learning moet voorafgaand aan de workshop door de doktersassistent zijn afgerond.

Overzicht vervolgscholing

Volgorde	Onderdeel	Inhoud (kort samengevat)
HPV, ZAS en HPV-vaccinatie	E-learning	<ul style="list-style-type: none"> - HPV en HPV-vaccinatie - Feiten en fabels - ZAS
	Workshop	<ul style="list-style-type: none"> - Typen HPV en kanker - Omgaan met feiten en fabels - Adviseren over ZAS
Medische indicatie	E-learning	<ul style="list-style-type: none"> - Herkennen medische indicaties - Acties bij medische indicaties - Acties bij zichtbaar afwijkende baarmoedermonden
	Workshop	<ul style="list-style-type: none"> - Handelen bij medische indicaties - Handelen bij zichtbare afwijkingen aan de baarmoedermond
Bejegening en communicatie	E-learning	<ul style="list-style-type: none"> - Non-verbale communicatie - Gesprekstechnieken - Praten over seksualiteit - Communiceren over de uitslag
	Workshop	<ul style="list-style-type: none"> - Non-verbale communicatie bewust inzetten - Gesprekstechnieken inzetten - Het gesprek over seksualiteit voeren - Uitleg geven over de uitslag
Omgaan met diversiteit	E-learning	<ul style="list-style-type: none"> - Herkennen van signalen - Omgaan met angsten, bezwaren en zorgen - Interculturele communicatie
	Workshop	<ul style="list-style-type: none"> - Reageren op signalen - Communicatie afstemmen - Omgaan met angsten en bezwaren
Vervolgonderzoek bij gynaecoloog	E-learning	<ul style="list-style-type: none"> - Pap-klasses en CIN - Invloed van de uitslag op de vrouw - Vervolgonderzoek
	Workshop	<ul style="list-style-type: none"> - Uitleggen van de uitslag - Uitleggen van het vervolgonderzoek (proces) - Lisexcisie, conisatie en colposcopie
Afwijkingen vrouwelijk geslachtsorgaan	E-learning	<ul style="list-style-type: none"> - Afwijkingen herkennen - Signalen en klachten herkennen - Verwijzen van de vrouw
	Workshop	<ul style="list-style-type: none"> - Afwijkingen herkennen - Communiceren over afwijkingen

3. Programma workshops

De praktijkscholing bestaat uit zes twee workshops, met elk een duur van 1 uur. De cursist kiest twee van de zes workshops.

Workshop 1: HPV, ZAS en HPV-vaccinatie

Minuten	Leerinhoud	Aandachtspunten
5	Welkom heten, programma en leerdoelen	Doelen concreet benoemen
5	Typen HPV	Relatie met kanker leggen
5	HPV-vaccinatie	Hoe werkt het en waar doen we het voor?
15	Omgaan met feiten en fabels	Werkvorm
5	Adviseren over ZAS	ZAS bekijken die vrouw ontvangt
20	Gastdocent of intervisie	Werkvorm
5	Terugkoppeling leerdoelen en evaluatie	Behaald ja / nee?
60		

Workshop 2: Medische indicatie

Minuten	Leerinhoud	Aandachtspunten
5	Welkom heten, programma en leerdoelen	Doelen concreet benoemen
10	Medische indicatie	Relatie leggen tussen indicatie en actie
20	Zichtbare afwijkingen baarmoedermond	Relatie leggen tussen afwijkingen en actie
20	Gastdocent of intervisie	Eigen casussen inbrengen of gastdocent
5	(Persoonlijke) leerdoelen & evaluatie	Behaald ja /nee?
60		

Workshop 3: Bejegening en communicatie

Minuten	Leerinhoud	Aandachtspunten
5	Welkom heten, programma en leerdoelen	Doelen concreet benoemen
5	Non-verbale communicatie	Bewustwording van het effect
5	Gesprekstechnieken	Wanneer pas je welke techniek toe?
10	Oefenen met gesprekstechnieken	Werkvorm
10	Praten over seksualiteit	Do's en dont's
20	Gastdocent of intervisie	Eigen casussen inbrengen
5	(Persoonlijke) leerdoelen & evaluatie	Behaald ja /nee?
60		

Workshop 4: Omgaan met diversiteit

Minuten	Leerinhoud	Aandachtspunten
5	Welkom heten, programma en leerdoelen	Doelen concreet benoemen
10	Signalen in communicatie	Waar kun je alert op zijn
10	Omgaan met angst en bezwaren	Hoe reageer je
10	Interculturele communicatie	Waar houd je rekening mee
20	Gastdocent of intervisie	Eigen casussen inbrengen of gastdocent
5	(Persoonlijke) leerdoelen & evaluatie	Behaald ja /nee?
60		

Workshop 5: Vervolgonderzoek bij gynaecoloog

Minuten	Leerinhoud	Aandachtspunten
5	Welkom heten, programma en leerdoelen	Doelen concreet benoemen
5	Uitleggen van de uitslag	Wat betekent de uitslag voor de vrouw
5	Uitleggen van het vervolgonderzoek (proces)	Wat kan de vrouw verwachten
10	Lisexcisie, conisatie en colposcopie	Wat is het?
30	Gastdocent of intervisie	Eigen casussen inbrengen of gastdocent
5	(Persoonlijke) leerdoelen & evaluatie	Behaald ja /nee?
60		

Workshop 6: Afwijkingen vrouwelijk geslachtsorgaan

Minuten	Leerinhoud	Aandachtspunten
5	Welkom heten, programma en leerdoelen	Doelen concreet benoemen
35	Afwijkingen herkennen	Herkennen o.b.v. beeldmateriaal, werkvorm
5	Communiceren over afwijkingen	Wat zeg je wel en wat niet?
10	Intervisie	Eigen casussen inbrengen of gastdocent
5	(Persoonlijke) leerdoelen & evaluatie	Behaald ja /nee?
60		

4. Workshop 1 - HPV, ZAS en HPV-vaccinatie

In deze workshop staan de typen HPV centraal. De relatie tussen HPV en kanker wordt geduid. Ook het omgaan met feiten en fabels komt aan de orde in de workshop. Daarnaast komt het communiceren over de ZAS aan de orde in deze workshop.

Programma

- Welkom heten, programma en leerdoelen
- Typen HPV
- HPV-vaccinatie
- Omgaan met feiten en fabels
- Adviseren over ZAS
- Intervisie of gastdocent
- Terugkoppeling leerdoelen en evaluatie.

Benodigde materialen en hulpmiddelen

Voor de uitvoering van deze workshop moeten de volgende materialen en hulpmiddelen aanwezig zijn:

- Cursistenlijst
- PowerPointpresentatie
- Laptop (met geluid)
- Beamer, smartboard of grote televisie
- Flip-over of whiteboard
- Internetverbinding
- Projectiescherm of witte muur
- Zelfafnameset (één per drie cursisten)
- Hand-out PowerPointpresentatie (één voor elke cursist).

Tip:

Er is een uur beschikbaar voor deze scholing. Afhankelijk van de behoefte van de cursisten kun je ervoor kiezen om sommige onderdelen wat vlotter te doorlopen en bij andere juist wat langer stil te staan.

1. Welkom heten, programma en leerdoelen (5 min)

Heet de cursisten welkom en vertel wat er vandaag op het programma staat. Behandel de leerdoelen:

- Je hebt inzicht in de typen HPV die baarmoederhalskanker veroorzaken inclusief de typen waarop niet wordt getest.
- Je hebt inzicht in de begrippen, feiten en fabels rondom HPV.
- Je kunt aan de vrouw uitleggen waarom HPV een lastig virus is.
- Je kunt adviseren over de Zelfafnameset (Zas).

Vraag welke leerdoelen de cursisten hiernaast nog hebben. Laat hen deze noteren op post-its (één leerdoel per post-it) en laat hen deze post-its op de flip-over of het whiteboard plakken. Als alle deelnemers weer zitten, maak dan centraal een logische groepering van de leerdoelen op de flip-over of het whiteboard. Stuur tijdens de bijeenkomst op het behalen van deze doelen (naast de reeds voorgeschreven doelen).

E-learning:

Refereer aan de e-learning die de cursisten hebben gevolgd. Inventariseer de vragen die de cursisten nog hebben en schrijf die op een flip-over of whiteboard. Beantwoord deze nog niet. Gedurende de bijeenkomst beantwoord je waarschijnlijk al een aantal vragen. Dan verwijst je er even naar. Zo niet, dan behandel je de eventuele nog openstaande vragen aan het eind van de bijeenkomst

2. Typen HPV (5 minuten)

Bespreek aan de hand van de PowerPoint de typen HPV die baarmoederhalskanker kunnen veroorzaken.

Check bij de cursisten met welke vragen zij worden geconfronteerd. Weten zij altijd het antwoord? Zo niet, waarom niet. Beantwoord de vragen (samen met de groep).

3. HPV-vaccinatie (5 minuten)

Bespreek aan de hand van de PowerPoint wat de werking is van vaccinaties in het algemeen en HPV in het bijzonder. Leg de relatie met de leeftijd waarop de vaccinatie wordt gegeven en ga in op de vaccinatie voor jongens/meisjes.

4. Omgaan met feiten en fabels (15 minuten)

Er zijn veel fabels die worden verteld over HPV en de HPV-vaccinatie. Laat de cursisten in groepjes van 2 of 3 de fabels waarmee zij wel eens zijn geconfronteerd op een flip zetten (in steekwoorden).

Inventariseer die en formuleer, samen met de groep, de juiste reactie naar een vrouw toe. Pak hier de PowerPoint bij. Hierin worden de meest voorkomende fabels ook behandeld.

5. Adviseren over ZAS (5 minuten)

Bespreek aan de hand van de PowerPoint de kenmerken van de Zas. Deel de Zelfafnamesets uit in de groep en bespreek de onderdelen en de gebruikswijze ervan. Inventariseer welke vragen de cursisten wel eens krijgen over de Zas. Kunnen zij die allemaal beantwoorden?

6. Gastdocent of intervisie (20 minuten)

Maak afhankelijk van de mogelijkheden een keuze uit gastdocent of intervisie. Voorbeelden van gastdocenten:

- Analist
- Microbioloog
- Gynaecoloog.

Gastdocent:

Nodig een gastdocent uit die meer kan vertellen over de virussen die HPV veroorzaken. Het gaat hierbij over verdiepende kennis over de oorzaken van het virus, de levensloop van het virus en de uiteindelijke (mogelijke) gevolgen van het virus. Zie voor alle algemene eisen die aan docenten worden gesteld het document 'Eisen aan docenten'.

Geef de cursisten als opdracht mee om tijdens de gastspreker te noteren wat zij hiervan meenemen naar de eigen praktijk. En waarom. Koppel dit na de afloop plenair terug.

Intervisie:

Maak groepjes van 2 of 3 cursisten en verdeel onder hen de volgende thema's:

- Welke vragen krijg je over HPV en HPV-vaccinatie? En hoe reageer je daar dan op?
- In welke situaties zou je de vrouw de Zas adviseren? Geef per situatie aan waarom. Laat de cursisten eerst zelf voorbeelden bedenken. Voorbeelden van situaties:
  - Een vrouw geeft aan vroeger misbruikt te zijn
  - Een vrouw is te nerveus
  - Een vrouw heeft geen tijd

Het doel van het bespreken van deze vragen is het delen van ervaringen met het doel van elkaar te leren.

Geef de cursisten 10 minuten de tijd en koppel dan plenair de uitwerkingen terug.

7. Terugkoppeling leerdoelen en evaluatie (5 minuten)

Check of de voorgeschreven en de genoteerde leerdoelen zijn behaald. De leerdoelen die (nog) niet zijn behaald, stel je nog aan de orde. Controleer ook of alle vragen over de e-learning zijn behandeld.

5. Workshop 2 - Medische indicatie

In deze workshop staat het uitstrijkje in het kader van de Medische Indicatie centraal. Het herkennen van een medische indicatie en het hierbij nemen van de juiste acties staat centraal.

Programma

- Welkom heten, programma en leerdoelen
- Medische indicaties
- Zichtbare afwijkingen aan de baarmoedermond
- Intervisie of gastdocent
- Terugkoppeling leerdoelen en evaluatie.

Benodigde materialen en hulpmiddelen

Voor de uitvoering van deze workshop moeten de volgende materialen en hulpmiddelen aanwezig zijn:

- Cursistenlijst
- PowerPointpresentatie
- Laptop (met geluid)
- Beamer, smartboard of grote televisie
- Flip-over of whiteboard
- Internetverbinding
- Projectiescherm of witte muur
- Hand-out PowerPointpresentatie (één voor elke cursist).

Tip:

Er is een uur beschikbaar voor deze scholing. Afhankelijk van de behoefte van de cursisten kun je ervoor kiezen om sommige onderdelen wat vlotter te doorlopen en bij andere juist wat langer stil te staan.

1. Welkom heten, programma en leerdoelen (5 min)

Heet de cursisten welkom en vertel wat er vandaag op het programma staat. Behandel de leerdoelen:

- Je neemt de juiste acties (specificeren) op medische indicaties voor contactbloedingen, abnormale fluor, intermenstrueel bloedverlies en postmenopauzaal bloedverlies.
- De DA neemt de juiste acties op zichtbare afwijkingen aan de baarmoedermond.

Vraag welke leerdoelen de cursisten hiernaast nog hebben. Laat hen deze noteren op post-its (één leerdoel per post-it) en laat hen deze post-its op de flip-over of het whiteboard plakken. Als alle deelnemers weer zitten, maak dan centraal een logische groepering van de leerdoelen op de flip-over of het whiteboard. Stuur tijdens de bijeenkomst op het behalen van deze doelen (naast de reeds voorgeschreven doelen).

E-learning:

Refereer aan de e-learning die de cursisten hebben gevolgd. Inventariseer de vragen die de cursisten nog hebben en schrijf die op een flip-over of whiteboard. Beantwoord deze nog niet. Gedurende de bijeenkomst beantwoord je waarschijnlijk al een aantal vragen. Dan verwijst je er even naar. Zo niet, dan behandel je de eventuele nog openstaande vragen aan het eind van de bijeenkomst

2. Medische indicatie (10 minuten)

Besprek welke klachten kunnen leiden tot een Medische-indicatie uitstrijkje. Leg aan de hand van de PowerPoint uit hoe je een medische indicatie kunt herkennen. Wat zijn hiervoor belangrijke aanwijzingen?

Vraag de cursisten welke medische indicaties zij wel eens hebben aangetroffen. Vraag ook na wat bij hun in de praktijk de afspraken zijn als tijdens het onderzoek blijkt dat er een medische-indicatie uitstrijkje moet worden gemaakt. Zijn hierin verschillen? Hoe komt dat?

3. Zichtbare afwijkingen aan de baarmoedermond (20 minuten)

Leg aan de hand van de PowerPoint uit wat wel en wat geen afwijkende portio's zijn. Licht hierbij toe wat de juiste acties zijn die de doktersassistent moet nemen bij een afwijkende portio. Vraag na wat de afspraken zijn bij hun in de praktijk als de doktersassistent een zichtbare afwijking aantreft.

6. Gastdocent of intervisie (20 minuten)

Maak afhankelijk van de mogelijkheden een keuze uit gastdocent of intervisie.

Gastdocent:

Nodig een gastdocent uit die meer kan vertellen over normale en abnormale portio's. Hoe herken je afwijkende portio's en welke acties moet je dan nemen. Zie voor alle algemene eisen die aan docenten worden gesteld het document 'Eisen aan docenten'.

Geef de cursisten als opdracht mee om tijdens de gastspreker te noteren wat zij hiervan meenemen naar de eigen praktijk. En waarom. Koppel dit na de afloop plenair terug.

Intervisie:

Maak groepjes van 2 of 3 cursisten en verdeel onder hen de volgende thema's:

- Wanneer spreek je van contactbloedingen, welke ervaringen heb je hiermee in jouw praktijk en welke actie(s) neem je als er hiervan sprake is? Wat neem je van dit punt mee naar je eigen praktijk?
- Wanneer spreek je van abnormale fluor, welke ervaringen heb je hiermee in jouw praktijk en welke actie(s) neem je als er hiervan sprake is? Wat neem je van dit punt mee naar je eigen praktijk?
- Wanneer spreek je van intermenstrueel bloedverlies, welke ervaringen heb je hiermee in jouw praktijk en welke actie(s) neem je als er hiervan sprake is? Wat neem je van dit punt mee naar je eigen praktijk?
- Wanneer spreek je van postmenopauzaal bloedverlies, welke ervaringen heb je hiermee in jouw praktijk en welke actie(s) neem je als er hiervan sprake is? Wat neem je van dit punt mee naar je eigen praktijk?

Het doel van het bespreken van deze vragen is het delen van ervaringen om van elkaar te leren.

Tip:

Print deze thema's op een A4'tje en verdeel deze over de groepjes.

7. Terugkoppeling leerdoelen en evaluatie (5 minuten)

Check of de voorgeschreven en de genoteerde leerdoelen zijn behaald. De leerdoelen die (nog) niet zijn behaald, stel je nog aan de orde.

6. Workshop 3 - Bejegening en communicatie

In deze workshop staat de communicatie met de vrouw centraal. Met gesprekstechnieken en handvatten zorgt deze workshop ervoor dat de DA zich comfortabel voelt om met de vrouw te praten.

Programma

- Welkom heten, programma en leerdoelen
- Je eigen (non-) verbale communicatie inzetten
- Gesprekstechnieken
- Praten over seksualiteit
- Intervisie of gastdocent
- Terugkoppeling leerdoelen en evaluatie.

Benodigde materialen en hulpmiddelen

Voor de uitvoering van deze workshop moeten de volgende materialen en hulpmiddelen aanwezig zijn:

- Cursistenlijst
- PowerPointpresentatie
- Laptop (met geluid)
- Beamer, smartboard of grote televisie
- Flip-over of whiteboard
- Internetverbinding
- Projectiescherm of witte muur
- Hand-out PowerPointpresentatie (één voor elke cursist).

Tip:

Er is een uur beschikbaar voor deze scholing. Afhankelijk van de behoefte van de cursisten kun je ervoor kiezen om sommige onderdelen wat vlotter te doorlopen en bij andere juist wat langer stil te staan.

1. Welkom heten, programma en leerdoelen (5 min)

Heet de cursisten welkom en vertel wat er vandaag op het programma staat. Behandel de leerdoelen:

- Je kunt je eigen (non-) verbale communicatie inzetten om de vrouw gerust te stellen.
- Je kunt op elk moment van communicatie met de vrouw de juiste gesprekstechnieken inzetten.
- Je kunt een gesprek over seksualiteit aangaan met de vrouw.
- Je kunt de uitslag van het bevolkingsonderzoek aan de vrouw uitleggen.

Vraag welke leerdoelen de cursisten hiernaast nog hebben. Laat hen deze noteren op post-its (één leerdoel per post-it) en laat hen deze post-its op de flip-over of het whiteboard plakken. Als alle deelnemers weer zitten, maak dan centraal een logische groepering van de leerdoelen op de flip-over of het whiteboard. Stuur tijdens de bijeenkomst op het behalen van deze doelen (naast de reeds voorgeschreven doelen).

E-learning:

Refereer aan de e-learning die de cursisten hebben gevolgd. Inventariseer de vragen die de cursisten nog hebben en schrijf die op een flip-over of whiteboard. Beantwoord deze nog niet. Gedurende de bijeenkomst beantwoord je waarschijnlijk al een aantal vragen. Dan verwijst je er even naar. Zo niet, dan behandel je de eventuele nog openstaande vragen aan het eind van de bijeenkomst

2. Non-verbale communicatie (5 minuten)

Bespreek de verschillende soorten van communiceren aan de hand van de Powerpoint. Geef aan dat:

- Verbale communicatie alles is wat met woorden uitgedrukt wordt, gesproken of geschreven, gemaïld of gewhatsapt, enzovoort.
- Para verbale communicatie is de manier waarop taal is bedoeld, zoals toonhoogte, intonatie of volume van de stem. Door te wisselen met para verbale kenmerken kunnen verschillende boodschappen worden overgebracht.
- Non-verbale communicatie is communicatie die je uitsluitend kunt waarnemen als je de vrouw ziet, zoals zijn of haar gezichtsuitdrukking, lichaamshouding, gebaren, ruimtelijke afstand, kleding en lichamelijke verzorging.

Daarna leg je uit dat als je het een zegt en het ander uitstraalt (non-verbaal), de vrouw voornamelijk hetgeen wat je uitstraalt onthoudt. Dit brengt veel verwarring over wat je nou precies overbracht. Vraag om ervaringen hiermee. Heb je dit wel eens meegemaakt? Heb je dit zelf wel eens gedaan? Hoe ging dat?

3. Gesprekstechnieken (5 minuten)

Bespreek de gesprekstechnieken aan de hand van de PowerPoint. Vraag rond; Op welk moment is welke techniek passend? Wat maakt dat dat zo is? Heb je hier voorbeelden van?

4. Oefenen met gesprekstechnieken (10 minuten)

Laat de groep drietallen maken. Leg uit:

1. Dat de drietallen moeten afspreken wie de doktersassistent en wie de vrouw speelt. De derde persoon is de observator.
2. Dat de doktersassistent drie gesprekstechnieken (1 per rij) moet kiezen en moet toepassen in het gesprek.
3. Dat de vrouw een angst bedenkt en uitlegt aan de doktersassistent over het uitstrijkje.
4. Dat de observator opschrijft wat wel en niet goed ging.
5. Dat ze dit mogen oefenen en na 2 minuten moeten wisselen van rol.

Als dat gedaan is bespreek je plenair hoe dit was. Wat ervaren jullie? Wat werkte? Wat werkte niet? Hoe ga je dit inzetten in de praktijk?

Verbaal	Paraverbaal	Non-verbaal
Herhalen	Stiltes	Actief luisteren
Toelichten	Rustige toon	Gezichtsuitdrukking
Samenvatten	Duidelijk praten	Oogcontact
Doorvragen		Lichaamstaal
Aanmoedigen		
Gevoelsreflectie		

To do:

Maak geplastificeerde kaartjes met de verschillende soorten communicatie. Laat de cursisten van elke rij 1 kaartje kiezen (in totaal 3).

5. Praten over seksualiteit (5 minuten)

Bespreek aan de hand van de PowerPoint waarom dit een lastig gesprek is en wat je het beste wel en niet kunt zeggen of doen. Bespreek plenair waarom 'Vragen stellen over seksualiteit' goed is. Als je merkt dat de vrouw het wil hebben over seksualiteit, ga het dan niet uit de weg.

Laat vervolgens op de volgende dia de hulpvragen zien.

6. Gastdocent en intervisie (20 minuten)

Maak afhankelijk van de mogelijkheden een keuze uit gastdocent of intervisie.

Gastdocent:

Nodig een gastdocent uit die meer kan vertellen over het praten over seksualiteit. Hoe doe je dit en wat werkt wel en wat werkt niet? Zie voor alle algemene eisen die aan docenten worden gesteld het document 'Eisen aan docenten'.

Geef de cursisten als opdracht mee om tijdens de gastspreker te noteren wat zij hiervan meenemen naar de eigen praktijk. En waarom. Koppel dit na de afloop plenair terug.

Intervisie:

Maak groepjes van 2 of 3 cursisten en verdeel onder hen de volgende thema's:

- Welke gesprekstechnieken zet je in? Wat zijn je ervaringen daarmee? Welke zou je graag in willen zetten en waarom?
- Heb je wel eens een gesprek gevoerd over seksualiteit? Hoe heb je dit aangepakt? Zou je dit nu anders doen en waarom?
- Hoe breng jij slecht nieuws? Wat werkt daarin wel of niet?

Het doel van het bespreken van deze vragen is het delen van ervaringen met het doel van elkaar te leren.

7. Terugkoppeling leerdoelen en evaluatie (5 minuten)

Check of de voorgeschreven en de genoteerde leerdoelen zijn behaald. De leerdoelen die (nog) niet zijn behaald, stel je nog aan de orde.

7. Workshop 4 - Omgaan met diversiteit

In deze workshop staat het omgaan met de diversiteit aan vrouwen centraal. De focus ligt op het herkennen van en inspelen op extra wensen en behoeften.

Programma

- Welkom heten, programma en leerdoelen
- Aansluiten bij wensen en behoeften
- Omgaan met reacties
- Intervisie of gastdocent
- Terugkoppeling leerdoelen en evaluatie.

Benodigde materialen en hulpmiddelen

Voor de uitvoering van deze workshop moeten de volgende materialen en hulpmiddelen aanwezig zijn:

- Cursistenlijst
- Powerpointpresentatie
- Laptop (met geluid)
- Beamer, smartboard of grote televisie
- Flip-over of whiteboard
- Internetverbinding
- Projectiescherm of witte muur
- Hand-out PowerPointpresentatie (één voor elke cursist).

Tip:

Er is een uur beschikbaar voor deze scholing. Afhankelijk van de behoefte van de cursisten kun je ervoor kiezen om sommige onderdelen wat vlotter te doorlopen en bij andere juist wat langer stil te staan.

1. Welkom heten, programma en leerdoelen (5 min)

Heet de cursisten welkom en vertel wat er vandaag op het programma staat. Behandel de leerdoelen:

- Je herkent signalen in communicatie waaraan specifieke achtergronden van vrouwen herkend kunnen worden en je weet op welke signalen je alert moet zijn.
- Je houdt in je communicatie rekening met de achtergrond van de vrouw in kwestie (opleidingsniveau, etniciteit, religie, eerdere ervaring).
- Je kunt omgaan met vrouwen die het maken van een uitstrijkje vervelend vinden.
- Je kunt met de vrouw in gesprek over wat maakt dat ze het maken van een uitstrijkje vervelend vindt.
- Je weet hoe je moet omgaan met angsten, bezwaren en zorgen van vrouwen, zonder hierin mee te gaan.

Vraag welke leerdoelen de cursisten hiernaast nog hebben. Laat hen deze noteren op post-its (één leerdoel per post-it) en laat hen deze post-its op de flip-over of het whiteboard plakken. Als alle deelnemers weer zitten, maak dan centraal een logische groepering van de leerdoelen op de flip-over of het whiteboard. Stuur tijdens de bijeenkomst op het behalen van deze doelen (naast de reeds voorgeschreven doelen).

E-learning:

Refereer aan de e-learning die de cursisten hebben gevolgd. Inventariseer de vragen die de cursisten nog hebben en schrijf die op een flip-over of whiteboard. Beantwoord deze nog niet. Gedurende de bijeenkomst beantwoord je waarschijnlijk al een aantal vragen. Dan verwijst je er even naar. Zo niet, dan behandel je de eventuele nog openstaande vragen aan het eind van de bijeenkomst.

2. Signalen in communicatie (10 minuten)

Bespreek signalen waaraan je kunt merken dat taalvaardigheid, culturele achtergrond, religie of kennisniveau de communicatie tussen de doktersassistent en de vrouw negatief beïnvloedt. Wat benoem je dan wel of niet en hoe speel je hierop in?

Verzamel bij de groep praktijkvoorbeelden. Hoe heeft de DA toen gereageerd? Was dat effectief of zijn er verbeterpunten?

3. Omgaan met angsten en bezwaren (10 minuten)

Sommige vrouwen hebben angst voor het uitstrijkje, voelen zich verdrietig of hebben andere bezwaren. Bespreek aan de hand van de powerpoint de verschillende angsten en bezwaren en het belang van empathie. Bespreek vervolgens per 'type vrouw' hoe hiermee om te gaan:

- Angstige vrouwen
- Verdrietige vrouwen
- Breedspakige vrouwen
- Veeleisende vrouwen.

Vraag per type vrouw hoe de cursisten erop zouden reageren. Geef daarna pas de tips bij de verschillende types. Deze staan in de notitieruimte bij de verschillende slides.

4. Interculturele communicatie (10 minuten)

Bespreek aan de hand van de powerpoint enkele algemene tips bij interculturele communicatie:

- Eenvoudige taal
- Bewustzijn van cultuurverschillen
- Niet te direct.

Vraag de cursisten vervolgens om eigen casussen:

- Welke culturele en/of religieuze achtergronden zie je veel in jouw praktijk?
- Welke kenmerken zijn specifiek voor vrouwen met deze achtergronden?

Noteer de groepen die de cursisten noemen op de flip-over of het whiteboard.

5. Gastdocent of intervisie (20 minuten)

Maak afhankelijk van de mogelijkheden een keuze uit gastdocent of intervisie.

Gastdocent:

Nodig een gastdocent uit die meer kan vertellen over het omgaan met diversiteit. Hoe doe je dit, geef praktijkvoorbeelden en ga in op wat wel en wat niet werkt. Zie voor alle algemene eisen die aan docenten worden gesteld het document 'Eisen aan docenten'.

Geef de cursisten als opdracht mee om tijdens de gastspreker te noteren wat zij hiervan meenemen naar de eigen praktijk. En waarom. Koppel dit na de afloop plenair terug.

Intervisie:

Maak groepjes van 2 of 3 cursisten en verdeel onder hen de volgende thema's:

- Kijk nog eens naar de verschillende achtergronden die vrouwen in je praktijk kunnen hebben (eerder genoteerd op de flip-over of het whiteboard).
- Geef per achtergrond aan welke kenmerken de communicatie tussen jou en de vrouw kunnen beïnvloeden.
- Geef per achtergrond aan hoe jij de communicatie tussen jou en de vrouw positief kunt beïnvloeden.

Het doel van het bespreken van deze vragen is het delen van ervaringen met het doel van elkaar te leren.

6. Terugkoppeling leerdoelen en evaluatie (5 minuten)

Check of de voorgeschreven en de genoteerde leerdoelen zijn behaald. De leerdoelen die (nog) niet zijn behaald, stel je nog aan de orde.

8. Workshop 5 - Vervolgonderzoek bij gynaecoloog

In deze workshop staat het vervolgonderzoek bij de gynaecoloog centraal. De stappen in het proces van het vervolgonderzoek worden behandeld, de verschillende soorten vervolgonderzoek en communicatie met de vrouw over het vervolgonderzoek.

Deze workshop wordt in zijn geheel door de gastdocent (gynaecoloog) verzorgd.

Programma

- Welkom heten, programma en leerdoelen
- Uitleggen van de uitslag
- Uitleggen van het vervolgonderzoek (proces)
- Lisexcisie, conisatie en colposcopie
- Intervisie of gastdocent
- Terugkoppeling leerdoelen en evaluatie.

Benodigde materialen en hulpmiddelen

Voor de uitvoering van deze workshop moeten de volgende materialen en hulpmiddelen aanwezig zijn:

- Cursistenlijst
- PowerPointpresentatie
- Laptop (met geluid)
- Beamer, smartboard of grote televisie
- Flip-over of whiteboard
- Internetverbinding
- Projectiescherm of witte muur
- Hand-out PowerPointpresentatie (één voor elke cursist).

Tip:

Er is een uur beschikbaar voor deze scholing. Afhankelijk van de behoefte van de cursisten kun je ervoor kiezen om sommige onderdelen wat vlotter te doorlopen en bij andere juist wat langer stil te staan.

1. Welkom heten, programma en leerdoelen (5 min)

Heet de cursisten welkom en vertel wat er vandaag op het programma staat. Behandel de leerdoelen:

- Je kunt de uitslag van het BVO op een juiste manier aan de vrouw uitleggen.
- Je kunt het proces rondom vervolgonderzoek en de soorten vervolgonderzoek uitleggen aan de vrouw.
- Je kunt beschrijven wat een lisexcisie/conisatie/colposcopie is en hoe dit eruit ziet.

Vraag welke leerdoelen de cursisten hiernaast nog hebben. Laat hen deze noteren op post-its (één leerdoel per post-it) en laat hen deze post-its op de flip-over of het whiteboard plakken. Als alle deelnemers weer zitten, maak dan centraal een logische groepering van de leerdoelen op de flip-over of het whiteboard. Stuur tijdens de bijeenkomst op het behalen van deze doelen (naast de reeds voorgeschreven doelen).

E-learning:

Refereer aan de e-learning die de cursisten hebben gevolgd. Inventariseer de vragen die de cursisten nog hebben en schrijf die op een flip-over of whiteboard. Beantwoord deze nog niet. Gedurende de bijeenkomst beantwoord je waarschijnlijk al een aantal vragen. Dan verwijst je er even naar. Zo niet, dan behandel je de eventuele nog openstaande vragen aan het eind van de bijeenkomst.

2. Uitleggen van de uitslag (5 minuten)

Bespreek aan de hand van de powerpoint de mogelijke uitslagen (Pap-scores) van het BVO. Geef aan dat de vrouw vanaf Pap 2 moet worden doorverwezen naar de gynaecoloog. Behandel ook de aandachtspunten bij de communicatie:

- De vrouw moet zelf een afspraak maken bij de gynaecoloog.
- Een vervolgonderzoek betekent dat we een eventueel voorstadium vroeg ontdekken.
- Het vervolgonderzoek is wél erg belangrijk. Hoe eerder de behandeling, hoe beter.
- Kosten vallen onder de zorgverzekering. Houd wel rekening met het eigen risico.

Vraag de cursisten naar hun ervaring in de communicatie met vrouwen die een doorverwijzing naar de gynaecoloog krijgen. Met welke reacties van de vrouwen hebben ze te maken gekregen?

3. Uitleggen van het vervolgonderzoek (proces) (5 minuten)

Bespreek aan de hand van de powerpoint de stappen waaruit het proces rondom het vervolgonderzoek bestaat. Bespreek ook de stappen waaruit het onderzoek zelf bestaat.

4. Lisexcisie, conisatie en colposcopie (10 minuten)

Bespreek aan de hand van de powerpoint de verschillende soorten vervolgonderzoek. Bespreek in welke situaties welk soort vervolgonderzoek plaatsvindt en hoe het vervolgonderzoek in zijn werk gaat.

5. Gastdocent of intervisie (30 minuten)

Maak afhankelijk van de mogelijkheden een keuze uit gastdocent of intervisie.

Gastdocent:

Deze workshop wordt in zijn geheel verzorgd door een gynaecoloog. De 30 minuten vrije ruimte kan de gynaecoloog naar eigen inzicht vullen. De leerdoelen dienen hiervoor wel een uitgangspunt te zijn. Zie voor alle algemene eisen die aan docenten worden gesteld het document 'Eisen aan docenten'.

Intervisie:

Maak groepjes van 2 of 3 cursisten en verdeel onder hen de volgende thema's:

- Hoe leg jij uit aan de vrouw hoe het vervolgonderzoek verloopt? Waarom doe je dat op deze manier? Welke aandachtspunten zijn volgens jou belangrijk bij dit gesprek?
- Heb je wel eens te maken gehad met angstige reacties van een vrouw die wordt doorverwezen? Hoe ga je om met deze reacties?

Het doel van het bespreken van deze vragen is het delen van ervaringen met het doel van elkaar te leren.

6. Terugkoppeling leerdoelen en evaluatie (5 minuten)

Check of de voorgeschreven en de genoteerde leerdoelen zijn behaald. De leerdoelen die (nog) niet zijn behaald, stel je nog aan de orde.

9. Workshop 6 – Afwijkingen vrouwelijk geslachtsorgaan

In deze workshop staan mogelijke afwijkingen van het vrouwelijk geslachtsorgaan centraal. De verschillende afwijkingen komen aan de orde. Ook gaan we in op de communicatie met de vrouw over een afwijking. Deze workshop wordt in zijn geheel verzorgd door een gynaecoloog.

Programma

- Welkom heten, programma en leerdoelen
- Afwijkingen herkennen
- Communiceren over afwijkingen
- Intervisie of gastdocent
- Terugkoppeling leerdoelen en evaluatie

Benodigde materialen en hulpmiddelen

Voor de uitvoering van deze workshop moeten de volgende materialen en hulpmiddelen aanwezig zijn:

- Cursistenlijst
- PowerPointpresentatie
- Laptop (met geluid)
- Beamer, smartboard of grote televisie
- Flip-over of whiteboard
- Internetverbinding
- Projectiescherm of witte muur
- Hand-out PowerPointpresentatie (één voor elke cursist).

Tip:

Er is een uur beschikbaar voor deze scholing. Afhankelijk van de behoefte van de cursisten kun je ervoor kiezen om sommige onderdelen wat vlotter te doorlopen en bij andere juist wat langer stil te staan.

1. Welkom heten, programma en leerdoelen (5 min)

Heet de cursisten welkom en vertel wat er vandaag op het programma staat. Behandel de leerdoelen:

- Je kent verschillende soorten afwijkingen in het vrouwelijk geslachtsorgaan en de gevolgen daarvan.
- Je ziet het belang in van het signaleren van afwijkingen in het vrouwelijk geslachtsorgaan.
- Je kunt op basis van de uitslag bepalen of je de vrouw wel of niet naar de huisarts moet doorverwijzen.
- Je kunt met de vrouw communiceren over (waargenomen) afwijkingen in het vrouwelijk geslachtsorgaan.

Vraag welke leerdoelen de cursisten hiernaast nog hebben. Laat hen deze noteren op post-its (één leerdoel per post-it) en laat hen deze post-its op de flip-over of het whiteboard plakken. Als alle deelnemers weer zitten, maak dan centraal een logische groepering van de leerdoelen op de flip-over of het whiteboard. Stuur tijdens de bijeenkomst op het behalen van deze doelen (naast de reeds voorgeschreven doelen).

E-learning:

Refereer aan de e-learning die de cursisten hebben gevolgd. Inventariseer de vragen die de cursisten nog hebben en schrijf die op een flip-over of whiteboard. Beantwoord deze nog niet. Gedurende de bijeenkomst beantwoord je waarschijnlijk al een aantal vragen. Dan verwijst je er even naar. Zo niet, dan behandel je de eventuele nog openstaande vragen aan het eind van de bijeenkomst.

2. Afwijkingen herkennen (35 minuten)

Vertel in een korte inleiding dat je bij het onderzoek verschillende symptomen van afwijkingen kunt tegenkomen bij de vrouw. Laat de cursisten vervolgens de activiteit 'matching' uitvoeren:

1. Maak groepjes van 2 of 3 cursisten.
2. Geef elk groepje twee stapels met kaartjes:
  - 1 stapel met plaatjes van symptomen
  - 1 stapel met uitleg bij de symptomen
3. Laat de cursisten de plaatjes combineren met de juiste uitleg.
4. Bespreek vervolgens plenair:
  - De juiste combinaties
  - Welke diagnose daarbij hoort
  - Welke actie de DA moet ondernemen als ze dit symptoom ziet (bijv. wel of niet huisarts erbij roepen).
  - Of het identificeren van de symptomen lastig was en waarom.

De nodige beelden en beschrijvingen vind je in bijlage 1 van deze handleiding.

Na deze activiteit bespreek je aan de hand van de powerpoint kort de verschillende afwijkingen. Maak hierbij onderscheid tussen relatief normale/onschuldige afwijkingen en andere afwijkingen. Bespreek per afwijking:

- Wat de afwijking inhoudt
- Waaraan je de afwijking herkent (eventueel aan de hand van beeld)
- Wat eraan te doen is.

Bespreek bij welke waargenomen symptomen of afwijkingen de DA de huisarts moet waarschuwen.

3. Communiceren over afwijkingen (5 minuten)

Besprek aan de hand van de powerpoint waarop je in je communicatie naar de vrouw moet letten als je een afwijking constateert:

- Blijf rustig; maak de vrouw niet ongerust
- Geef duidelijk aan dat je de huisarts erbij haalt en waarom
- Zeg geen dingen die (mogelijk) niet waar zijn.

Vraag de cursisten of zij ervaring hebben met deze situatie en hoe zij hiermee omgaan. Geef voorbeelden van uitspraken die je goed kunt gebruiken in je communicatie naar de vrouw.

4. Intervisie (10 minuten)

Maak groepjes van 2 of 3 cursisten en verdeel onder hen de volgende thema's:

- Komt het vaak voor dat er bij jou in de praktijk een afwijking aan het geslachtsorgaan wordt geconstateerd bij een vrouw? Welke afwijkingen zie je het meest, welke komen minder vaak voor?
- Welke afwijkingen aan het geslachtsorgaan heb jij wel eens waargenomen bij een vrouw? Vond je het gemakkelijk of niet om een symptoom of afwijking vast te stellen?

Het doel van het bespreken van deze vragen is het delen van ervaringen met het doel van elkaar te leren.

5. Terugkoppeling leerdoelen en evaluatie (5 minuten)

Check of de voorgeschreven en de genoteerde leerdoelen zijn behaald. De leerdoelen die (nog) niet zijn behaald, stel je nog aan de orde.